

PROGRAM PODPORY
**ČESKÉHO
KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ
V ZAHRANIČÍ**

Závěrečná zpráva o působení lektorky/lektora

Akademický rok: 2017/18

Destinace (země, město): Rakousko, Vídeň

Jméno, příjmení: Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.

Místo působení: Vídeňská univerzita, Fakulta filologie a kulturních studií, Ústav slavistiky

Výuka češtiny na Vídeňské univerzitě

Studium českého jazyka má na Vídeňské univerzitě dlouholetou tradici. Již v roce 1774 byla výuka češtiny zaváděna v rámci celé habsburské monarchie. Šlo o první živý jazyk, který bylo možno studovat na vysokoškolské úrovni. Vídeňská bohemistika se tak řadí mezi nejstarší instituty na světě. Toto bohemistické pracoviště je součástí Ústavu slavistiky (Institut für Slawistik) Fakulty filologie a kulturních studií (Philologisch – Kulturwissenschaftliche Fakultät). Je známo, že v místě, kde sídlí slavistika, měl na konci 19. století svou pracovnu Sigmund Freud.

I dnes je ve Vídni možné studovat češtinu na všech vzdělávacích úrovních, od mateřské školy, přes základní školy a gymnázia, až po univerzitu. Zajímavosti o historii tohoto pracoviště lze najít např. v publikaci *Kapitoly z dějin české jazykovědné bohemistiky*. (Academia, Praha 2007, s. 600).

Studijní plán

Ústav slavistiky nabízí bakalářské studium slavistiky, masterské studium (obdobu magisterského studia) a studium učitelství. Lektor českého jazyka a české literatury se realizuje především v bakalářském a učitelském programu. Studenti bakalářského studia bohemistiky absolvují předepsanou výuku českého jazyka během šesti semestrů. V prvním a druhém semestru to jsou kurzy pro začátečníky (Grundlagen a Ausbau 1), v druhém a třetím semestru jsou již mírně či středně pokročilí (Ausbau 2, Ausbau 3) a nejpokročilejší studenti navštěvují kurzy (Vertiefung 1 a 2). Rozdělení by zhruba mělo odpovídat evropskému referenčnímu rámci pro češtinu, tedy od A1 až po C1, C2 (u nejnadanějších studentů či

u českých rodilých mluvčích). V bakalářském programu je také povinný jeden další slovanský jazyk, minimální délka studia je předepsána na jeden semestr. Na závěr bakalářského studia musí každý student napsat dvě práce – jednu literární a jednu jazykovou, a to v němčině.

V rámci masterského programu (Master Slawistik) rozvíjejí studenti dále svoje znalosti češtiny a navštěvují kurzy češtiny nazvané Kompetente Sprachverwendung 1 a 2 (Kompetentní užívání jazyka). Během masterského studia si zvolí ještě třetí slovanský jazyk. V rámci diplomové práce je možné specializovat se různými směry, např. to mohou být práce z oblasti české jazykovědy, literární nebo kulturní vědy, velmi často jde také o práce z obecné slavistiky se zaměřením na více jazyků nebo literatur.

Také učitelské studium odpovídá klasickému členění na bakalářský a masterský program, během něhož musí student absolvovat všechny praktické kurzy češtiny od Grundlagen až po nejpokročilejší kurzy v rámci masterského programu. Obor učitelství češtiny jako cizího jazyka se nazývá UF Tschechisch (UF = Unterrichtsfach).

Ústav slavistiky nabízí také tzv. Erweiterungscurricula (rozšiřující kurikula), do nichž se běžně zapisují také studenti z jiných oborů. Další podrobné informace lze najít na webu slavistiky: <http://slawistik.univie.ac.at>.

Na slavistice lze absolvovat také doktorské studium. Student si zvolí konkrétní oblast, může to být i téma z českého jazyka nebo z české literatury, ale vždy je to obor slavistika. Podrobné informace o doktorském studiu lze získat na <https://doktorat.univie.ac.at/doktoratsstudien/geistes-und-kulturwissenschaften/curriculum/dissertationsgebiete/>

Počty studentů a jejich věk

Stejně jako většina menších jazyků zaznamenává také vídeňská slavistika úbytek studentů, uvádí se počty imatrikulovaných studentů a na druhé straně počty studentů, kteří úspěšně studium dokončí. Je však třeba konstatovat, že mírný úbytek studentů nijak neohrožuje existenci lektorátu, neboť např. v kurzech pro začátečníky je běžné, že počet studentů přesahuje dvacet v jedné skupině, což je pro lektora více než dostačující. Ke konkrétním počtům studentů v kurzech se dostaneme v rámci kapitoly výuková činnost lektora.

Organizace výuky a učebnice

Od roku 2017 působí na bohemistice dva lektori, jeden místní a jeden z DZS. Oba lektori spolupracují na podobě kurzu češtiny. Jako základový rámec se bere látka, která je obsažená v knize profesora Newerkly a profesorky Sodeyfi: *Tschechisch. Faszination der Vielfalt*. Lektor navíc přidává a kombinuje další materiály i z jiných učebnic, pracuje také s vlastními dokumenty, vytváří jazykové hry, kvízy a poslechy či další autentické materiály. Pro pokročilé studenty jsem přinášela vlastní materiály. Pracovali jsme také s učebnicí Aleny Nekovářové: *Čeština pro život I* a *Čeština pro život 2*.

Věk studentů

Co se týče věku studentů, hlavní skupinu tvoří mladí lidé od 19 do 25 let. Velmi často se v kurzech objevují také osoby pokročilejšího věku, např. 60+. Při výuce jsou tyto generační rozdíly velice přínosné, mimo jiné také při diskuzích o různých kontroverzních tématech.

Výuková činnost lektora a konkrétní počty studentů v seminářích

V zimním semestru jsem vyučovala v kurzu Grundlagen – tedy kurz po začátečníky (jednou týdně jednu vyučovací hodinu, tj. 90 minut. 2. lektor učí 2 krát týdně tu samou skupinu dvě vyučovací hodiny. Celkem tedy 3 vyučovací hodiny jsou věnovány začátečníkům.

Také jsem vedla kurz Tschechisch als zweite slawische Sprache (Čeština jako druhý slovanský jazyk). Je to opět kurz pro začátečníky, ale často se tam hlásí studenti, kteří znají nějaký jiný slovanský jazyk nebo jsou dokonce rodilými mluvčími v jiném slovanském jazyce. Kurz probíhal také třikrát týdně, dvakrát jsem ho vedla sama a jednu hodinu měl místní lektor. Tedy celkem 3 vyučovací hodiny týdně.

Jednou týdně jsem vedla kurz Vertiefung, který je určený pro pokročilé studenty češtiny. Při hodinách jsme prohlubovali všechny jazykové kompetence a také jsme se snažili rozvíjet jazykové strategie, schopnost adekvátní reakce, improvizace v podobě scének ze všedního života. Na druhou stranu studenti byli schopni referovat také o velice odborných kulturně – společenských tématech.

Počty studentů v seminářích v zimním semestru:

Grundlagen: 22 studentů; 2. slovanský jazyk: 18 studentů; Vertiefung: 10 studentů

V letním semestru došlo k předpokládané změně, protože původní dva kurzy začátečníků se sloučily v jeden kurz. Pro oba kurzy se v letním semestru užívá společný název Ausbau 1. (počet studentů: 20). V tomto kurzu jsem vyučovala jednou týdně jednu vyučovací hodinu a druhý lektor měl 2 vyučovací hodiny. Celkem tedy 3 vyučovací hodiny pro začátečníky.

V letním semestru pokračoval kurz pro pokročilé studenty Vertiefung II. Opět to byla jedna vyučovací hodina týdně (počet studentů: 7).

V tomto semestru jsem měla možnost vést také jeden volitelný seminář, tzv. Konversatorium. Téma si vybírá sám lektor dle svého odborného zaměření. Seminář s názvem Slovní zásoba a jazyková typologie navštěvovalo pět zapálených a nadějných bohemistů.

Z hlediska počtu hodin strávených přípravami jednoznačně vítězí přednáška k předmětu Einführung in die tschechische Areal- und Kulturwissenschaft (Úvod k českým reáliím). Přednáška probíhala jednou týdně a přihlásili se jednak studenti slavistiky, ale také mnoho dalších studentů z různých jiných kateder. Účast

byla vždy velice hojná a celkem bylo zapsáno 63 studentů. Vzhledem k různorodému publiku byla přednáška vedena v němčině. Ke každé přednášce jsem připravila studijní texty v němčině a samozřejmě jsem během semestru doporučovala odbornou literaturu jak v češtině, tak v němčině.

Metoda výuky a jazyk

Při praktických jazykových seminářích se snažím používat pouze češtinu, a to i v kurzech pro začátečníky. S tzv. přímou metodou, tedy s výukou jazyka bez mediačního jazyka mám ty nejlepší zkušenosti. Němčinu použiji jen v případě, když vidím reakce z publika, že výkladu nebylo porozuměno. Studenti si rychle zvyknou a česky se s lektorem domlouvají i mimo vyučování. Vhodnost této metody potvrzují sami studenti, kteří se již po prvním roce studia dostávají na letních školách po celé České republice do skupin s nejvyšší jazykovou úrovní. Při seminářích postupujeme tradičně od jevů nejvíce frekventovaných a nejjednodušších ke složitějším. Snažíme se rozvíjet rovnoměrně všechny jazykové kompetence: mluvení, psaní, čtení – porozumění textu a práce s texty, poslech. Nedílnou součástí výuky jsou české písně různých žánrů, pomáhají při procvičování české výslovnosti, ale zároveň také informují o aktuálních trendech v české hudbě, a tak velice přirozeně přivádí k bližšímu zájmu o českou kulturu obecně.

V seminářích pro pokročilé studenty pravidelně posloucháme rozličné kulturní pořady, zprávy z kultury, medailonky významných osobností české kultury. Pracujeme většinou s autentickými texty (z novin, časopisů, z české literatury). Student na závěr prezentuje osobně vybrané téma (většinou nějak souvisí s jeho diplomovou prací) a snaží se diskutovat s ostatními studenty a trénuje si umění argumentace, vysvětlování, obhajování vlastních názorů, pohledů na věc. Samozřejmostí jsou ukázky z českých filmů.

Jak už jsem výše zmínila, soustavně jsem používala němčinu jen při přednášce o českých reáliích. Tato přednáška v němčině klade velké nároky na jazykovou zdatnost lektora.

Specifika výuky v Rakousku

Lektor se musí pedagogicky vyrovnat se skutečností, že do kurzu začátečníků se může přihlásit kdokoli, dokonce i Čech, který celé své vzdělání absolvoval až do maturity v České republice. Systém nijak nerozlišuje rodilé a nerodilé mluvčí češtiny. Lektor může těmto studentům nabídnout tzv. modulovou zkoušku, díky níž student získá požadovanou známku, ale nemusí docházet na hodiny. Student se i tak může rozhodnout, že chce udržet kontakt se skupinou, a velmi často se tak i děje. V tom případě musí lektor vymyslet zvláštní plán pro tyto studenty a adekvátně je zaměstnat. Rodilí mluvčí se mohou podílet na přípravě jazykových her, křížovek, mohou si připravit odborný výklad určitého gramatického jevu. Způsobů je nepřeberně.

Kromě rodilých Čechů se do kurzů přihlašují potomci vídeňských Čechů, kteří dobře rozumí, ale někteří mají problémy s pravopisem, dále přicházejí studenti ze smíšených manželství, také potomci občanů, jejichž

rodný jazyk patří mezi slovanské jazyky nebo patří mezi jazyky Evropy. V kurzu jsem měla tu čest vyučovat spolu s Čechy a Rakušany také Srby, Chorvaty, Slovinci, Rusy, Ukrajince, Slováky, Poláky, Maďary a mnoho dalších. Není také pravidlem, že by tito studenti byli pouze v kurzech s názvem Čeština jako druhý slovanský jazyk. A samozřejmě největší péči je třeba věnovat studentům, kteří s češtinou opravdu začínají a neznají žádný slovanský jazyk.

Elektronická platforma Moodle

Studenti vídeňské univerzity jsou zvyklí používat e-learningovou platformu Moodle. Lektor je díky tomuto médiu se studenty v neustálém spojení i mimo vyučování. Nejčastěji je Moodle využíván k zadávání domácích úkolů, k odevzdávání esejů, seminárních prací, studenti jsou zvyklí v tomto prostoru komunikovat s ostatními, vzájemně si opravovat úkoly, inspirovat se, diskutovat, připravovat se na dané semináře, ale také klást otázky k probrané látce. Jelikož počet kopií na semestr je omezen, posílá lektor přes Moodle svoje materiály a studenti jsou zvyklí je vytisknout, prostudovat a přinést do kurzu. Výhodou je, že probrané dokumenty zůstávají on-line a student se k nim může v průběhu semestru kdykoli vrátit.

Zázemí lektora a podmínky pro výuku

Zázemí lektora na univerzitě je velice dobré. Ačkoli lektor nemá vlastní pracovnu, ani své stálé místo u stolu či u počítače, nijak to nezpomaluje jeho práci. I když spolu s ním využívá pracovnu asi dalších zhruba 35 lektorů, místnost je téměř vždy volná, jelikož mnoho lektorů sem dochází pouze v době svých kurzů. Dobrým pomocníkem jsou zamykatelné skřínky, kde si lektor může odložit i pár osobních věcí. Jinak je tato místnost velmi dobře vybavena všemi důležitými přístroji, počítači, tiskárnou. V pracovně se nachází také dobře zásobená knihovna českého lektorátu. Lektor má tedy vše potřebné na dosah. Pokud je třeba, mohou knihovnu využívat i studenti. Vedle této malé knihovny lektorátu však existuje také velká knihovna ústavu, kde lze najít vše potřebné pro výuku i studium.

Učebny na univerzitě jsou vybaveny všechny stejně, liší se pouze velikostí a vlídností prostoru. Vyučující zde najde všechny vymoženosti moderní techniky (počítače, projektory atd.) Hodiny češtiny pro začátečníky probíhají v jedné konkrétní učebně, takže si ji do určité míry může lektor přizpůsobit (rozvěsit mapy, plány měst, gramatické tabule, fotky z proběhlých akcí atd.). V ústavu fungují dvě kopírovací místnosti, na začátku semestru dostává lektor kartu na 100 kopií pro semestr.

Zaměstnavatel nijak neřeší ubytování lektorů.

Další aktivity lektora

Lektor je zcela zapojen do dění na místě svého působiště. Účastní se sezení katedry, slavností, přednášek, prezentací knih, oslav a výročí. V rámci slavistiky jsou právě bohemisté vůdčími organizátory a iniciátory mnoha kulturních a společenských akcí. Za všechny uvedu pár výrazně povedených. První významnější akcí byly „České Vánoce“. Se studenty jsme nacvičili české koledy. Zajímavostí je, že interprety byli především studenti prvních ročníků, kteří měli za sebou pouze dva měsíce kurzu. Navíc si ještě připravili krátké divadlo v češtině (za mírné pomoci lektorky), což početné publikum ocenilo bouřlivým potleskem. Texty českých koled jsme promítali na plátno, takže všichni přítomní byli bez výmluv zapojeni.

Nepopíratelně největší akcí tohoto semestru byla organizace vernisáže na počest výročí úmrtí Karla Čapka. Vernisáž se konala 11. dubna 2018 na půdě slavistiky v tzv. galerii Pawlatsche. Na tomto kulturním projektu se spolu se slavistikou podílelo také České centrum ve Vídni a Památník Karla Čapka ve Staré Huti. Nebývalá účast odborné i laické veřejnosti jen potvrdila fakt, že Karel Čapek je v Rakousku velice oblíbený a známý autor. Návštěvníci vernisáže měli možnost zhlédnout ukázkou z loutkového divadla inspirovaného dílem „*Der Krieg mit den Molchen*“ (*Válka s mloky*) v podání Schubert – Theater (Schubertova loutkového divadla). Naši studenti přeložili proslovy českých hostů a také celý program do němčiny. Zároveň se pokusili přeložit několik Čapkových apokryfů. Po vernisáži následovala projekce životopisného filmu o Karlu Čapkovi. Máme radost, že tato akce měla velký a zasloužený ohlas, také jsme rádi, že se tímto opět prohloubila spolupráce mezi slavistikou a Českým centrem ve Vídni.

Z kapacitních důvodů zmíním ještě povedený výlet do Znojma, kde si studenti mohli vyzkoušet svoje jazykové znalosti a dovednosti, a také mimo jiné oprášit svoje znalosti české historie. Navštívili jsme pivovar, rotundu svaté Kateřiny a také podzemí. Jelikož se výlet velice vydařil, na příští semestr plánujeme další do Brna, Olomouce, a možná i na Sněžku.

Lektor pořádá také tzv. Český klub, kde se schází se studenty mimo dobu vlastní výuky. Hlavním cílem je konverzovat v češtině, případně se dívat se na české filmy, poslouchat aktuální českou hudbu, mluvit o různých tématech, která si vybírají sami studenti. Klub měl různé formy a náplně. Mohlo to být jen poklidné povídání u kávy, jindy jsme vařili ovocné knedlíky anebo jsme vyrazili na výlet do Prátru, kde jsme v krásné přírodě prohlubovali znalosti češtiny.

Během celého semestru se lektor snaží informovat o aktuálním kulturním dění jak v Rakousku, tak v České republice. Studenti mají obrovskou výhodu, že ve Vídni je velice činná česká menšina, která také pořádá mnoho akcí na různých místech. Existuje například Kulturní klub Čechů a Slováků. Studenti mají přehled také o významných periodických české menšiny, neboť každý měsíc přináším do svých hodin např. *Vídeňské svobodné listy* nebo časopis Čechů a Slováků zvaný *Kulturní klub*. Život české menšiny ve Vídni je velice

bohatý a každá oblast života má svůj spolek, ať už jde o zájmy sportovní, církevní, vědecké či pedagogické. Pro případné zájemce uvádím seznam všech registrovaných spolků ve Vídni:

https://www.mzv.cz/vienna/cz/rakousko/cesi_v_rakousku/krajanske_spolky_v_rakousku_prehled.html.

Kontakty s dalšími institucemi

Vídeňská bohemistika se samozřejmě snaží také prohlubovat kontakty českým velvyslanectvím, s Českým centrem ve Vídni a také s ostatními univerzitami v České republice. Naši studenti jsou pravidelnými účastníky letních univerzit, studijních pobytů v ČR. Velice rádi vítáme také externí přednášející z České republiky. V minulém semestru zde působila například doktorka Darina Hradilová z FF UP v Olomouci nebo docent Radek Malý, také pedagog na FF UP v Olomouci.

Fotogalerie z bohemistických akcí

Studenti 1. ročníku bohemistiky zpívají české koledy za doprovodu lektorky

Zahájení vernisáže na počest Karla Čapka v podání souboru ze Schubertova divadla se scénkou inspirovanou dílem Karla Čapka Válka s mloky.

Objevujeme krásy Znojma

Příprava těsta na ovocné knedlíky

Závěrečné poděkování

Je mi velkou ctí, že mohu působit na nejstarší bohemistice světa, a děkuji všem svým nadřízeným a také svým kolegům za výbornou spolupráci, příjemné klima na pracovišti a za inspirativní prostředí.

Vídeň 25. 7. 2018

Mgr. Markéta Schürz Pochylová, Ph.D.